

3. Eagleton, Terry. "Literary Theory: An Introduction." Wiley-Blackwell, 2008.
4. Smith, John. "Fear and Linguistic Representation in Literature." Journal of Literary Studies, vol. 25, no. 2, 2018, pp. 45-62.
5. Brown, Emily. "Sociocultural Contexts in Jack London's 'The Call of the Wild'." American Literary Review, vol. 10, no. 3, 2015, pp. 112-128.
6. Yang, Hongyan. (2015). Psychoanalysis of Jack London's The Call of the Wild and White Fang. English Language Teaching. 8.p42.

YURIDIK DISKURSNING TURLI TAHLILLARI

Raxmatova Bahora
Oriental Universiteti
G'arb tillari o'qituvchisi
raxmatovabahorai@gmail.com
+998900229660

Annotatsiya. Matn ichki va tashqi xususiyatlariga ko'ra boshqa matn turlaridan ajralib turadigan maxsus maqsadli matnlar hisoblangan yuridik tilda yaratilgan huquqiy matnlar huquqiy nutqni amalga oshirish uchun ishlatiladi, u nutqning murakkab turidir. Huquqning xilma-xilligi huquqiy yozuvlarning keng doirasida namoyon bo'ladi. Turli xil huquqiy hujjatlar turli xil mezonlarga ko'ra janrlarga bo'linadi, chunki ular odatda alohida funktsional, tarkibiy va lingvistik xususiyatlarga egadir. Huquqiy matn janrlarini o'rganish huquqiy nutqning umumiy va huquqiy matnlarning qanday tuzilganligi haqidagi bilimimizni oshiradi. Ushbu maqola muayyan matn xususiyatlari va tasniflash mezonlariga e'tibor qaratgan holda huquqiy matn janrlarining umumiy ko'rinishi va muhokamasi haqida so'z yuritadi.

Tayanch so'zlar: yuridik nutq, yuridik til, yuridik matnlar, janrlar, o'ziga xos xususiyatlar, tasnif.

Annotation. Legal texts produced in legal language, which are considered special purpose texts distinct from other types of texts in respect to their text-internal and text-external qualities, are used to realize legal discourse, a complicated sort of discourse. The diversity of law itself is reflected in the wide range of legal writings. Different legal documents are categorized into genres according to various criteria since they typically have distinct functional, structural, and linguistic characteristics. The study of legal text genres advances our knowledge of how legal discourse generally and legal texts specifically are

constructed. This article seeks to provide an overview and discussion of legal text genres, concentrating on particular textual characteristics and classification criteria.

Key words: legal discourse, legal language, legal texts, genres, specific features, classification.

Аннотация. Юридические тексты, написанные на юридическом языке и относящиеся к текстам специального назначения, отличающимся от других видов текстов по своим текст-внутренним и текст-внешним качествам, используются для реализации юридического дискурса - сложного вида дискурса. Разнообразие права само по себе отражается в широком спектре юридических документов. Различные юридические документы подразделяются на жанры по различным критериям, поскольку они обычно имеют различные функциональные, структурные и лингвистические характеристики. Изучение жанров юридических текстов расширяет наши знания о том, как строится юридический дискурс в целом и юридические тексты в частности. Целью данной статьи является обзор и обсуждение жанров юридических текстов с упором на конкретные текстовые характеристики и критерии классификации.

Ключевые слова: юридический дискурс, юридический язык, юридические тексты, жанры, особенности, классификация.

Yuridik til va huquqiy matnlar millatlar va xalqlar o'rtasidagi muloqotni rivojlantirish uchun muhim bo'lgan qonunni ifodalovchi asosiy vositadir (Kirby 2007). Huquqiy matnlarni yaratishda ishlatiladigan tilni idrok etish va huquqiy matnlarning ko'plab konstruktsiyalaridan xabardor bo'lish huquqni tushunish uchun juda muhimdir. Ta'kidlash joizki, so'nggi paytlarda yuridik tilning xususiyatlari va huquqiy matn tarjimasi bilan bog'liq muammolarni o'rganishga e'tibor kuchaymoqda. Huquqiy matnlarning o'ziga xos elementlariga qaratilgan tadqiqotlar huquqiy va kundalik til o'rtasidagi farqlarni tavsiflashga, turli xalqlarning huquqiy tizimlariga baho berishga, turli huquqiy matn janrlari o'rtasidagi o'xshashlik va nomuvofiqliklarni aniqlashga intiladi.

Huquqiy nutqning tarkibiy qismi yuridik matnlardir. Biroq, xususan, qaysi matnlar huquqiy hujjatlar sifatida tasniflanishi noaniq bo'lib qolishi mumkin. Qonunga tegishli har qanday matn dastlab yuridik matn sifatida tasniflanishi mumkin. Gemar, masalan, yuridik matnni quyidagilar tomonidan yaratilgan har

qanday matn sifatida belgilaydi: (a) qonun chiqaruvchi (konstitutsiya, qonun yoki farmon kabi); (b) sudya (hukmlar kabi); va (c) boshqa muassasalar, masalan, notarius yoki advokat kabi qonuniy vakolatga ega boshqa mansabdor shaxslar (shartnomalar kabi). Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, agar matn bunga vakolatli shaxs tomonidan yaratilgan yoki yuborilgan bo'lsa, qonuniy hisoblanadi. Boshqa tomondan, bu usul faqat yuridik mutaxassislarni ko'rib chiqadi; muloqot bilan ham shug'ullanadigan mutaxassis bo'lmaganlar (masalan, vasiyatnoma muallifi) kiritilmaydi. Asensio (2003) matnning huquqiy maqomi u yaratilgan sharoit bilan belgilanadi, deb ta'kidlaydi. Aniqroq qilib aytganda, agar matn qonunchilik, sud, shartnoma yoki ma'muriy sharoitda paydo bo'lsa, qonuniy deb hisoblanishi mumkin. Biroq, shu nuqtai nazardan, huquqiy mavzudagi insholar kabi yozuvlar yuridik matn toifasiga kiradimi yoki yo'qmi, aniq emas. Albi va Albirning fikriga ko'ra huquqiy matnni boshqa matndan ajratishda matnning butun diskursiv mazmuni, ya'ni jo'natuvchi, oluvchi, registr va maqsad e'tiborga olinishi kerak. Bu mezonlar, mualliflarning fikriga ko'ra, barcha matnlarni huquqiy matnlar sifatida belgilashga imkon beradi: buyruq matnlari (qonunlar, farmonlar va konstitutsiyalar kabi); sud matnlari (hukmlar, chaqiruvlar kabi); huquqshunoslik (hukmlar to'plami); ma'lumotnomalar (masalan, ensiklopediyalar, lug'atlar); huquqiy ta'limot (masalan, insholar, huquqiy tadqiqotlar va maqolalar); va qonunga taalluqli matnlar (masalan, vasiyatnomalar, shartnomalar). Buning sababi shundaki, ushbu matnlarning jo'natuvchisi, oluvchisi, va maqsadi huquqiy mazmun bilan chambarchas bog'liq. Umumiy olganda, yuridik tilda yaratilgan yoki yuridik maqsadlarda ham mutaxassis bo'lmaganlar yoki huquq sohasidagi mutaxassislardan tomonidan foydalanilgan har qanday matn yuridik matn deb hisoblanishi mumkin.

Har bir huquqiy matnni huquq haqidagi nutqning bir qismi bo'lgan maxsus maqsadli hujjat sifatida ko'rish mumkin. Matn-ichki va matn-tashqi xossalari yoki ularning lingvistik, strukturaviy va funksional xususiyatlari yuridik matnlarni boshqa matn turlaridan ajratib turadi. Yuridik til, shuningdek, ilmiy til,

ixtisoslashgan til (Tiersma, 2003), maxsus maqsadli til yoki muayyan maqsadlar uchun yuridik til sifatida ham tanilgan yuridik matnlar ishlab chiqish uchun ishlatiladi. Lehrberger maxsus maqsadli til turini tavsiflash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan oltita asosiy xususiyatni sanab o'tadi:

1. Cheklangan mavzu (qonun).
2. Leksika, semantika va sintaksis bilan bog'liq cheklovlar (masalan, terminologiyadan foydalanish).
3. "Deviant" bo'lgan grammatik qoidalar.
4. Muayyan konstruksiyalarning yuqori chastotasi (masalan, yuridik matnlarda uchraydigan tuzilgan jumla namunalari).
5. Matnni tashkil etish (masalan, qonunlar yoki shartnomalar).
6. Noyob belgilarni qo'llash.

Yuqorida aytib o'tilgan fikrlarga ko'ra, huquqiy matnlar "maxsus tilda tuzilgan ... bu maxsus sintaktik, semantik va pragmatik qoidalarga bo'ysunadi" (Sarchevich 2000: 8). Xuddi shu tarzda, Cao huquqiy matndagi barcha aloqalar qonuniy til bilan qoplanganligini ta'kidlaydi (Cao, 2007).

Nutqning murakkab shakli hisoblangan yuridik til ko'pincha oddiy odamlar uchun tushunish qiyin. Huquqiy nutqning ayrim xususiyatlari ham tarjimonlar va tarjimonlar uchun ko'plab qiyinchiliklar tug'diradi. Yuridik tilning noaniqligi tufayli huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda foydalaniladigan tilni soddalashtirish va aniqlashtirish zarurligi haqida bahs-munozaralar yuzaga keldi, Bhatia (1987, 1993) ham huquqiy hujjatlarning "tushunilishi osonroq" bo'lishi muammosini hal qilishga harakat qilishdi. Shunga qaramay, advokatlar odatda bunday soddalashtirishga e'tiroz bildiradilar. Yuqorida qayd etilgan jarayonga asosiy e'tiroz shundaki, huquqiy aniqlik texnik to'g'rilik va lingvistik aniqlik bilan ta'minlanadi; ushbu omillarsiz huquqiy doiraning to'liq tavsifi yo'qoladi.

Huquqiy matnning vazifalari

Matnlar turli maqsadlarga xizmat qiladi. Gracia (1995.) ga ko'ra, matnlar beshta asosiy maqsadga xizmat qiladi: ijro etuvchi, baholovchi, ifodali, ko'rsatma

beruvchi (ko'rsatma beruvchi) va ma'lumot beruvchi. Maxsus maqsadli matnlar deb tasniflangan huquqqa oid matnlar alohida maqsad va vazifalarga ega. Yuridik matn "ma'lum bir vaqt va joyda ishlab chiqarilgan va ma'lum bir funktsiyani bajarish uchun mo'ljallangan kommunikativ hodisa" degan da'vo hech qanday kuchli isbotga ega emas. (Sarchevich 2000). Sharchevichning fikricha, yuridik matnlarning o'ziga xos sifati faqat ularning vazifasidir. O'tgan yillar davomida akademiklar o'rtasida huquqiy matnlarning asosiy maqsadi haqida ko'p munozaralar bo'lgan bo'lsa-da, bu mavzu bo'yicha hali ham chalkashliklar mavjud.

Sharchevich (2000.) ga ko'ra, huquqiy matnlar uchta maqsadga xizmat qiladi: birinchi navbatda tavsiflovchi va ko'rsatuvchi va faqat tavsiflovchi. Huquqiy fikrlar, huquqshunoslik darsliklari va huquqshunos olimlar tomonidan yozilgan maqolalar sof tavsif xarakteriga ega; farqli ravishda, sud qarorlari, hatti-harakatlari, iltimosnomalari, bayonnomalari, apellyatsiyalari va iltimoslari ikkinchi toifaga kiradi. Masalan, qonunlar, qoidalar, kodekslar, shartnomalar va konventsiyalar birinchi toifaga kiradi.

Huquqiy matnlarning asosiy maqsadlari haqida gap ketganda, Gracia bularga jamiyat a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi qoidalarni shakllantirish, saqlash, tushuntirish va qo'llash deb ta'kidlaydi. Bunday vaziyatda huquqiy tilning me'yoriy xususiyati hisobga olinishi mumkin. Jamiyatdagi huquqning asosiy maqsadi odamlarning o'zaro munosabatlari va hatti-harakatlarini nazorat qilishdir (Cao 2007). Shunday qilib, Donata Cao huquqiy matnlarning asosiy maqsadlari buyruq, ko'rsatma va imperativ degan xulosaga keladi. Shunga o'xshab, Maly shunday ta'kidlaydi: Qonun har bir jamiyatda yaratiladi, talqin qilinadi va qo'llab-quvvatlanadi. Ushbu turli xil huquqiy tartib-qoidalarning aksariyati ham birinchi navbatda til orqali amalga oshiriladi. Huquqning ko'plab sohalarida til ijtimoiy xatti-harakatlarni nazorat qilish uchun og'zaki yoki yozma huquqiy matnlar ishlab chiqarilganda vosita, jarayon va yakuniy natija bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda yuqorida aytilganlarni hisobga olsak, tarjimonlar ma'lum bir tildagi yuridik matnlarning ma'lum bir janriga tegishli makrostrukturani ayniqsa yaxshi bilishlari kerak, chunki har bir janr odatda standart konventsionalarga rioya qilishi kutiladi. Yuqoridagi misollardan ko'rinib turibdiki, qonun hujjatlarining tuzilishi, masalan, kelishuvlar yoki qarorlardan juda farq qiladi. Bundan tashqari, ushbu hujjatlarning tuzilishi bir yurisdiksiyadan ikkinchisiga farq qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bhatia, K. Vijay. 1987. Language of the Law. *Language Teaching*, 20, 4, 227-235.
2. Biber, Douglas. 1988. *Variation Across Speech and Writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Balazs, Melinda. 2014. *Legal Translation as an Interspace of Language and Law*.
4. Bhatia, K. Vijay. 1997. *Translating Legal Genres*. In Sud. Trosborg A. *Text Typology in Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 203-216.
5. Biber, Douglas, and Susan Conrad. 2009. *Register, genre and style*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Cao, Deborah. 2007. *Translating Law*. New York: Multilingual Matters
7. Duran, M. Estrella. 2010. *Discourse, Grammar and Professional Discourse Analysis: The Function of Conditional Structures in Legal Writing*.
8. Gracia, J. E. Jorge. 1995. *A Theory of Textuality. The Logic and Epistemology*. New York: State University of New York Press.
9. Pearson, Jennifer. 1998. *Terms in Context*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company
10. Sharchevic, Susan. 2000. *New approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International.
11. Tessuto, Girolamo. 2012. *Investigating English Legal Genres in Academic and Professional Contexts*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing
12. Tiersma, M. Peter. 2003. *The Creation, Structure, and Interpretation of the Legal Text*.